

ČÁSTEČNÁ KRÁVA

ČÁSTEČNÁ KRÁVA

Další pohledy z cest

Martin Pánek

Martin Pánek

ČÁSTEČNÁ KRÁVA: Další pohledy z cest

Copyright © Martin Pánek 2014

Obálka © Milan Martinec 2014

Vydal Ludwig von Mises Institut, o.s. v Praze v roce 2014

www.mises.cz

ISBN: 978-80-87733-10-3

OBSAH

KŘIVKY HRDINŮ	5
NĚMECKO	7
1.1 Jak jsem studoval v Bavorsku	8
1.2 Další rozdíl	17
1.3 Proč musí být školy soukromé	18
1.4 Jak jsem pracoval v Bavorsku	21
1.5 Mnichov 08	27
1.6 Jak se zdraví	32
1.7 Berlín 2007	33
RAKOUSKO – Vídeň	42
2.1 Předamerický pobyt ve Vídni	43
USA – Země svobodných a domov statečných	45
3.1 New York	45
3.2 Washington	59
3.3 Baltimore	67
3.4 Philadelphia, sladká chuť svobody	72
3.5 Tunelování americké ústavy a základní práva v ohrožení	77
3.6 Boston	80
3.7 Martha's Vineyard	88
3.8 FEE	95
3.9 Cesta z Nového světa	110
3.10 USA Trip 2011: Shrnutí	114
Fürstentum Liechtenstein & Schweizerische Eidgenossenschaft	116
4.1 Svobodný trip ke knížeti	117
4.2 Osobní vzpomínka na pana Bachoru	122
BULHARSKO	125
5.1 Bulharsko 2012, díl první	125
5.2 Bulharsko 2012, díl druhý	128
5.3 Bulharsko 2012, díl třetí	130
5.4 Bulharsko 2012, díl čtvrtý	132
5.5 Bulharsko 2012, díl pátý	135

NĚMECKO – Hamburg	140
6.1 Hansestadt Hamburg – díl první	140
6.2 Hansestadt Hamburg – díl druhý	142
6.3 Hansestadt Hamburg 2012 – díl třetí	145
SLOVINSKO	149
7.1 Slovinsko 2012, první díl	149
7.2 Slovinsko 2012, druhý díl	152
AMERIKA II	156
8.1 Z Malešic do Washingtonu (přes Brusel a Novej York)	156
8.2 Cato Institute	159
8.3 Causa Armstrong	170
8.4 Washingtonský začátek	173
8.5 ISFLC13	178
8.6 NHL: Coolest game on Earth!	187
8.7 Bloudění je víc nežli cíl	192
8.8 Jak jsem potkal Tylera Cowena	193
8.9 Co převzít z Ameriky	194
8.10 Tahle Lady se netočí jako korouhvička	199
8.11 Lekce byrokratického trollingu	203
8.12 Signál a šum: Proč tak mnoho předpovědí selže – ale některé ne (recenze)	205
8.13 Jak jsem se nedostal k Nejvyššímu soudu	207
8.14 Dvakrát o liberalismu	209
8.15 Miami	215
8.16 Život evropského mandarína (recenze)	229
8.17 Z Hyattsvillu na letiště v New Jersey	231
8.18 Jsou Spojené státy pořád zemí svobodných a domovem statečných?	235
NĚMECKO na začátku, uprostřed a na konci	238
9.1 Gummersbach 2013	238
9.2 Letní semináře pro studenty liberalismu	242
9.3 ESFLC 14	244
DIGESTIF	249

*I started out for God knows where.
I guess I'll know when I get there.*

*Vyrazil jsem, jen Bůh ví kam.
Snad sám poznám, až dojdu tam.*

- Tom Petty, Learning to Fly

O AUTOROVI

Martin Pánek je ekonom, vystudoval obor Ekonomická analýza na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze. Během svých studií strávil rok v Německu, půl roku v Číně a půl roku v USA. Je členem republikového výboru Strany svobodných občanů, jejím kandidátem do europarlamentu a šéfredaktorem časopisu Laissez Faire.

Vede si svůj osobní blog na adrese <http://mmister.com> a také tyto weby:

- <http://euroseptik.cz>
- <http://letour.cz>
- <http://bastiat.cz>

PODĚKOVÁNÍ

Veliké poděkování míří k mojí editorce Katce (@KatkaLinhardt), typografce Ivě (@IvyInThoughts), obálkářovi Milanovi (@Mejla), Dominikovi za to, že se mnou některé stránky ochotně procestoval, mým přátelům ve všech procestovaných destinacích za obrovskou srdečnost a pohostinnost, rodině, tuzemským přátelům a přítelkyním za to, že se mě nezřekli, a Frédéricu Bastiatovi za to, že mě naučil ekonomii.

Především děkuji firmě Startovač.cz a sponzorům knihy, bez jejichž laskavého přispění by kniha zřejmě nemohla vyjít.

PŘEDKRM

Laskavý čtenáři, vítěj u četby mojí druhotiny. Poté, co se Kompletní slepice stala hitem předvánočního trhu 2012 a i v roce 2013 trhala prodejní rekordy, můžu jenom doufat, že Částečná kráva na tyto úspěchy naváže.

Základem Krávy jsou - obdobně jako u Slepice - moje zápisky z cest, které jsem publikoval na blogu. Na rozdíl od Slepice jsem měl ale zásadní nutkání prošpikovat letošní menu i méně aktuálnějšími spisky. Uprostřed cestování po nehostinných newyorských nebo vaduzských ulicích tak na vás čekají odbočky k ekonomii, politice, dějinám a někdy i k jídlu. Jídla je ovšem jen pouhý ždibec, nemohu přece dopustit, abyste mi u knihy ztloustli.

Zatímco Slepice nás zavedla pouze do Číny a její příběh se odehrával v rozmezí pěti měsíců, na Krávě se projedeme hned po několika evropských státech, dvakrát zavítáme do USA a komplexní syžet se rozkládá na deseti letech hutného příběhu.

Přeju vám, aby chvíle s knihou utíkaly co nejrychleji, abyste na následujících řádcích našli úvahy k zamyšlení a aby vás inspirovala k navštívení některých popisovaných oblastí. A taky si přeju, abyste si knihu kupovali, půjčovali, stahovali nebo pirátili, co jenom hrdlo ráčí.

EDITORČINO DEMENTI

Kráva je vrcholně nudné zvíře. Stojí, přežvykuje potravu a nic moc ji nerozhází. Martinova Kráva vás ale nudit nebude.

Po Kompletní slepici je Částečná kráva druhou Martinovou knížkou, které jsem dělala editorku. Podruhé jsem si vyžádala možnost sepsat svůj dodatek („editorčino dementi“, jak Martin vhodně poznamenal).

Dělat korekturu Krávy bylo mnohem větší peklo než upravovat Slepici. Kráva totiž obsahuje zápisky z rozličných míst a časů, které se liší svými styly vyprávění i měrou použití specifických výrazů, které jsou v dané době zrovna hype (na Twitteru, na české politické scéně nebo v europarlamentu). Proto vězte, že všechny gramatické a stylistické zvláštnosti a podivnosti tam, kde jsou, skutečně mají být.

Editovat Krávu byla ale také mnohem větší zábava. Kdykoliv jsem si s korekturou Krávy sedla do kavárny, po chvíli se začali lidé otáčet, protože jsem se při čtení musela smát nahlas. Připojuji tedy toto varování, abyste věděli, co vás na následujících stránkách čeká:

Martinův specifický neformálně-nespisovný styl psaní je stále stejně otrěsný a mnohem zábavnější než v první knize. Ačkoliv jsem se snažila jeho svérázné vyjadřování alespoň mírnit a cenzurovat, o jeho jazykový (ani jiný) humor přesto nebudete ochuzeni. Až tedy v tramvaji, při přednášce ve škole nebo na zahrádce restaurace budete listovat čtyřmi žaludky Krávy, možná se na vás také budou ostatní otáčet a budou chtít vědět, co vás tak baví. ;)

- Kateřina LINHARDTOVÁ

PŘEDMLUVA

KŘIVKY HRDINŮ

Knihy a v nich vepsané příběhy z nás činí detektivy, investigativce a společenské vědce. Spolu s písmenkovými hrdiny se ptáme na otázky, které si nikdo jiný nechce klást, natož na ně hledat odpovědi. Dostat padoucha a změnit svět na stránkách z papíru nemůže nikdo, kdo se netáže. Mezi řádky se dozvídáme, jak je důležité číst mezi řádky.

Řekněme nahlas zřejmé a známé: Ne každý se může stát hrdinou. Hrdinova zvědavost musí být přesvědčivá, jinak se listy plné barev stávají na tenko nařezanou cihlou. Ani pro zkušené psavce není snadné přesvědčit své čtenáře, že existuje důvod, proč by měl londýnský domovník hledat ztracenou starodávnou symboliku na mystických a smrtelně nebezpečných místech nebo proč by profesionální prvogigový hráč košíkové nasadil vlastní (byť vysoko položený) krk pro odhalení organizovaného zločinu.

Máme na to zkrátka zkratky. Čtenář se neptá, proč do chrámu plného pastí vstupuje archeolog, jehož otec shodou okolností sbírá kouzelné artefakty. Dává nám přeci rozum, že se novinář snaží pít po korupci v nejvyšších politických sférách.

Jeden hrdina dosud chyběl. Na trhu byla mezera velikosti mezery, kterou s ranní kocovinou mažete po noci strávené s čelem na mezerníku. Je skvělé držet konečně v ruce knihu, jejíž hlavní hrdina je ekonom. Ekonom! Poptávka vytvořila nabídku.

S hrdinou maximalizujícím užitek v prostředí vzácných zdrojů vidíte svět kolem sebe jinak. Ptáte se na jiné otázky a chodíte jinou cestou, než nám dobře známi hrdinové. Nakonec – kdo jiný se častěji staví na piedestal za to, že vidí i to, co není vidět? Černobílý papírový svět potřebuje více společenských vědců.

A když navíc váš hrdina mluví otevřeně a tak, jak mu ústa narostla (neasi), o tom, co se mu lepí na paty (a jakou to má konzistenci), otevřená zůstanou ústa, která narostla nám, a nebudeme se moci od stránek odlepit.

Šťastnou cestu.

NĚMECKO

Německo je něco jako moje druhá domovina. Pocházím z bývalých Sudet a do Saska a Bavorska to je ze Sokolova, co by kamenem dohodil – zhruba 30 km. A můj děda byl Sudeťák. V Bavorsku nedaleko od hranic mám příbuzenstvo, tetu a strejdu, což jsou nejmilejší a nejpohostinnější lidi, co znám. Německo taky byla moje první dlouhodobá zahraniční štace – na gymnplu jsem tady strávil jeden ročník, jak se dozvíte už za chvíli.

Zajímavostí je, že zatímco jsem v Německu strávil spoustu času a zažil spoustu zážitků, skoro všechny se koncentrovaly do Bavorska. Do školy jsem chodil v Bavorsku, do práce jsem chodil v Bavorsku, lyžovat jezdíme do Bavorska, na nákupy jezdíme do Bavorska...

Bavorsko je podle mě takový německý Texas. Je to největší stát, je poměrně dost rurální a zemědělský, potrpí si na dobré maso, jeho obyvatelé mají specifický přízvuk a myslí si o sobě, že jsou ti praví Němci/Američani. Stereotyp, který si cizinci vybaví při slově Němec, odpovídá Bavorákovi. Tak jako mají cizinci Američany stereotypizované jako Texasany.

Co se týče zážitků s jídlem, můžete se spolehnout na maso. A jídlo, ve kterém není maso, se snad ani nepočítá. Gourmeti asi budou namítat, že německá jídla nejsou žádné extrabuřty, ale kvalita německého jídla je na vysoké úrovni.

Fastfoody v Německu nikdy nezískaly na velké oblibě, ale dát si na ulici Leberkäse-Semmel nebo Bratwurst-Semmel, to už je jiná. Právě *Leberkäse* (velmi, velmi najemno namletá sekaná) a *Bratwurst* (takový bavorský párek) jsou aspoň pro mě jídla, která nesmím opomenout snad při žádné návštěvě Německa – ať už v housce na ulici, nebo jako součást hlavního jídla. Oblíbeným pouličním jídlem je též Döner Kebab, který vám za tři eura připraví Turek snad v každém městě. Zajímavé je, že se údajně nejedná o turecké jídlo, ale o jídlo, které vymyslel Turek v Berlíně speciálně pro Němce. Každopádně je to jedno z nejlepších občerstvení, co znám – za nízkou cenu dokáže dobře a rychle nasytit.

Bavoráci jsou pyšní na svůj *Weißwurst*, ale není mi úplně jasné proč – je to chuťově celkem nevýrazný buřt. Podle toho, jak se strávník zbavuje šlupky na tomto buřtu, se ale pozná, kdo je a není Bavorák.

Bavoráci taky rádi preclíky a sýr jménem *Obazda*,¹ v nejlepším případě společně.

O německých pivech by se daly napsat, a zřejmě se i píšou, celé knihy. Já si v Německu zásadně dávám to, co u nás v Čechách neseženeme (nebo pouze obtížně). A to je *Weißbier*, kterému však Bavoráci neřeknou jinak než *Weizenbier* nebo prostě *Weizen* – pšeničné pivo.²

Radler, pivo smíchané napůl s citronovou limonádou, byl v Německu populární snad odjakživa a vždycky jsem se divil, proč to u nás nikdo neprodával. Už se tu prodává a je to hit. Výborná je taky kombinace *Cola-Weizen*, tj. Coca-Cola míchaná s pšeničným pivem. Nevím proč, ale mohl bych se po tom umlátit. A víte, co je taky vynikající věc? *Spezi* – napůl Fanta a napůl Cola. To si našťestí můžete uvařit sami doma.

Ať už pojedete do *Země básníků a filosofů*³ za prací, za zábavou nebo za jídlem, jsem přesvědčen, že si svůj čas tady užijete. A přestože dnešní generace Němců už mluví anglicky, pravděpodobně líp než vy sami, nebojte se němčiny. Že je to tvrdý a komplikovaný jazyk, jsou jenom pomluvy. Vezměte na to jed, jsem přece jenom učitel němčiny.

1.1 *Jak jsem studoval v Bavorsku*

Esej psaná pro předmět „pedagogická psychologie“ v rámci studia vedlejší specializace na VŠE, pozměněná. Snažil jsem se působit chytře a seriózně, takže je to takový přechytralý a nudný čtení. Sorry. :)

Úvod

Během svého studia na gymnáziu jsem strávil jeden rok (2004/2005) v bavorském městě Amberg. Co se školství týče, Bavorsko se mezi spolkovými zeměmi pravidelně umisťuje na samé špičce. V tomto eseji bych chtěl porovnat styl tamní

1 Dvě třetiny camembertu, třetina másla, paprika, pepř, sůl, další koření a špetka piva. Bavorská delikatesa. <http://en.wikipedia.org/wiki/Obatzda>

2 http://cs.wikipedia.org/wiki/Pšeničné_pivo

3 http://de.wikipedia.org/wiki/Dichter_und_Denker

výuky s výukou v ČR, se kterou jsem za 17 let své školní docházky snad aspoň trochu obeznámen.

Škola

Instituce, na které jsem strávil jeden školní rok mezi svým druhým a třetím ročníkem na českém gymnáziu, se jmenuje Max-Reger-Gymnasium (MRG). Jedná se o hudební gymnázium, údajně jedno ze dvou v celém Bavorsku, takže na něm jsou studenti z celé této spolkové země.

V době, kdy jsem tuto školu navštěvoval já, byla německá gymnázia devítiletá (od páté třídy do třinácté), nyní je délka studia o rok kratší. Po čtvrté třídě jdou německé děti na gymnázium nebo na tzv. Realschule a Hauptschule, podle svých schopností. Ty nejnadanější děti tedy čeká devět (resp. nyní osm) let na gymnáziu.

Gymnázium se velikostí a obsahem studia od mého českého příliš nelišilo. V každém ročníku zde byly tři třídy po zhruba třiceti žácích, na českém to zpravidla bývají čtyři třídy. Rozdíl je v tom, že v celém Sokolově je gymnázium jediné, zatímco ve dvojnásobně velkém Amberku jsou gymnázia čtyři.

Vzhledem k tomu, že se jednalo o hudební gymnázium, byl zde samozřejmě větší důraz na hudební výchovu než na českém všeobecném gymnáziu. Dvě hodiny hudební výchovy týdně doprovázela hodina hry na nástroj podle studentovy specializace. Vzhledem k tomu, že na žádný hudební nástroj nehraji, byl jsem z těchto hodin omluven.

Stejně tak jsem byl každý týden omluven ze tří hodin latiny, kterou měli místní studenti jako první jazyk – a kterou až na výjimky všichni poměrně dost nesnášeli.

Na školu chodilo hodně „přespolních“ studentů, ti proto byli často ubytováni na školním internátu. K němu se podrobněji dostanu později.

Styl výuky

Co mě hned po příjezdu překvapilo, byl styl výuky a přístup učitelů k žákům. Zatímco na českých školách jsem měl velmi často pocit, že učitel je spíš diktátor s křídou,⁴ na této bavorské škole jsem měl spíše dojem, že učitel je pro studenty partner a snaží se je poměrně nenásilnou formou obohatit o znalosti.

⁴ To samozřejmě platí pouze pro základní a střední školu, nikoliv pro vysokou.

Svůj školní rok jsem strávil v 10. třídě,⁵ která tedy odpovídá prvnímu ročníku české střední školy. Vzhledem k tomu, že v Čechách už jsem za sebou měl i druhý ročník, byla pro mě látka zejména v matematice a fyzice v podstatě pouhým opakováním.

Snad vše zde probíhalo ve volnějším režimu než na mém domovském gymnáziu. U některých českých vyučujících jsme mezi sebou nesměli prohodit takřka ani slovo, jinak bylo zle. Na MRG jsme si v zásadě mohli v hodinách povídat, pokud jsme vyloženě nerušili.

Velkým rozdílem bylo oslovování učitelů. Kromě toho, že je přijatelné zdravít je lidovějším *Hallo* namísto správného *Grüß Gott*, se všichni učitelé oslovují jménem, nikoliv titulem nebo funkcí. Učitelé se stejně jako ředitelé říká *pane Otte*, resp. *pane Gleixner*. V Čechách nepředstavitelné. Jednou jsem slyšel studenta oslovit našeho zástupce ředitele *pane Prokope*, a ten mu okamžitě vyčínil, že není žádný zelinář Prokop a že si vyprošuje takové oslovení.

Na druhé straně se od učitelů očekává, že studentům od desáté třídy budou vykat, tj. používat při oslovování *Sie* namísto *du*. Někteří učitelé nám tak automaticky vykali, ostatní se na začátku školního roku zeptali, zda si přejeme, aby nám bylo vykáno nebo tykáno. Přestože si většina třídy přála pokračovat v tykání, našli se tací, kteří preferovali vykání.

Vzpomínám si, že paní Gräfová, učitelka předmětu, který bych přirovnal k našim základům společenských věd, se jednou zapomněla a tykala studentovi, který si přál vykání. Ten na to zareagoval prohlášením: „*Můžeš mi vykat.*“ Nedokážu si představit, co by taková navýsost drzá reakce vyvolala u nás v Čechách; tady však nevyvolala příliš velký rozruch. V podstatě se to omezilo na to, že učitelku šokoval, ale omluvila se mu. Nevím, jak na to zareagovali ostatní spolužáci, ale já byl v šoku jakbysmet. Ale nic víc se nekonalo.

Zajímavé je, že na českém gymnáziu se nás na tykání/vykání nikdy nikdo neptal a všichni kromě dvou učitelek nám tykali. Mojí obzvláště oblíbenou rétorickou figurou je tykání skupině osob stylem: „*Bud' tam zticha!*“ Nutno podotknout, že pokud si pamatují správně, dělali tohle pouze tělocvikáři na naší základní škole.

5 Studentů z ČR bylo na této škole najednou celkem šest. Na začátku jsme byli rozděleni do tří desátých a tří jedenáctých tříd podle našich dosavadních znalostí němčiny. Do každé třídy byl umístěn pouze jediný Čech, aby byl nucen aspoň po dobu školní výuky komunikovat výhradně německy.

Výše jsem se snažil demonstrovat, že vztah žáků a učitelů je na německých školách rovnější, než jak jsme na to zvyklí z Česka. Po mém soudu to příznivě ovlivňuje vztah žáků ke škole i atmosféru v ní.

Zkoušení

Zkoušení probíhá zcela jinak, než jak jsem byl zvyklý z Čech. Škála známek je od jedničky do šestky, známky se počítají celý školní rok (ne pouze jedno pololetí) a propadá se jak za jednu šestku, tak za dvě pětky.

Pátá až sedmá třída je tzv. *Unterstufe*, osmá až desátá *Mittelstufe* a jedenáctá až třináctá *Oberstufe* – to tedy představuje nižší, střední a vyšší stupeň. V každém z těchto stupňů je povoleno jednou propadnout, aniž by student musel gymnázium opustit. Poznal jsem několik studentů, kteří během své německé gymnaziální docházky aspoň jednou propadli. Nevzpomínám si, že bych slyšel, že někdo propadl na našem sokolovském gymnáziu. Tradovalo se však, že by to znamenalo konec jeho působení na gymnáziu.

Zatímco u nás je propadnutí naprosto výjimečnou událostí – ani na základní škole jsme neměli ve třídě nikoho, kdo by propadl – a tomu odpovídá i pohled společnosti, v Německu je to celkem běžná věc a ani rodina propadlého to nebere jako nějakou tragédii.

Je pravda, že na děti tak není vyvíjen takový psychický tlak, aby nepropadly. Na druhé straně ale jako ekonom musím poznamenat, že takto ztracený rok (nebo až tři roky) má obrovský náklad obětované příležitosti. V těchto opakovacích letech mohl jedinec dělat spoustu účelnějších věcí než pouze sedět ve třídě a poslouchat to, co už jednou slyšel. Nechtěl bych se moc pouštět do psychologie, které nerozumím, avšak domnívám se, že vést dítě k zodpovědnosti a chtít po něm naprosté minimum, totiž aby nepropadlo, není nic špatného.

Ale zpět ke zkoušení.

Běžné ústní zkoušení probíhá tak, že žák odpovídá učiteli na otázky nebo sám hovoří o tématu tak jako na našich školách. Rozdíl je ale v tom, že zůstane ve své vlastní lavici a postaví se, nechodí dopředu k tabuli nebo katedře. Na rozdíl od našich škol také učitelé nikdy neříkají známky nahlas před celou třídou. Student si musí po hodině dojít za učitelem a zeptat se.

To nás zahraniční studenty (Čechy) samozřejmě zaujalo, tak jsme se vyptávali, co to má vlastně znamenat. Bylo nám odpovězeno, že žák by měl zůstat i při zkoušení „mezi svými“ – že je to pro něj psychologicky příznivější a méně stresující situace.

Co se tajení známek týče, jde samozřejmě o to, že spolužákům do toho nic není a je pouze na libovůli zkoušeného, zda ostatní se svojí známkou seznámí. Důvody jsou zřejmé – jde o snahu zamezit mobbingu.

Zatímco zkoušení v lavici si netroufám se svojí erudicí nijak hodnotit (i když mi připadá, že rozdíl oproti zkoušení u katedry bude minimální), tajení známek je podle mého správná cesta. Ostatně na Vysoké škole ekonomické je to standard.

Na Jiném právu jsem četl zajímavý článek o zkoušení na Harvardu, z něhož cituji:⁶

„Veškeré zkoušky jsou totiž samozřejmě písemné a anonymní, aby byla zajištěna maximální objektivita hodnocení. Každý student proto má své identifikační číslo, kterým svou zkoušku „podepíše“, a jeho jméno je tak přiřazeno až po přidělení známky, kdy je konečný výsledek ještě možné mírně modifikovat na základě práce ve třídě. Jedním z největších průsvitů, kterého se můžete dopustit, je jakýkoli náznak sebeidentifikace při zkoušce, např. pokud bych, jakožto jediná LL.M. studentka ve třídě uvedla odkaz na právní úpravu v ČR, dále (podezřelé) kontaktování vyučujících během zkouškového období a zejména plagiátorství.“

Původně jsem myslel, že to je příliš anonymizující až divné, ale po chvíli dumání jsem jí musel dát zapravdu, že tak je to nejlepší. Na NF VŠE sice máme písemné zkoušky, ale učitel pořád vidí jméno a podléhá dojmům – i když třeba neúmyslně, ale pořád je to jenom člověk a má svoje biasy.⁷ Ptal jsem se nicméně kolegů Američanů a na jiných školách to prý až tak přísné není. Harvard se asi víc bojí žalob. :)

Další odlišností německé školy bylo, že na cokoliv se učitel při hodině zeptá, ohodnotí si malou známkou, kterou si zapíše. Ke svému překvapení jsem tak například zjistil, že mám u učitele němčiny zapsáno už několik malých čtyřek, které jsem ale získal za to, že jsem ze začátku roku ne úplně všemu rozuměl.

6 Daniela Ratajová: Exam Mode: in-class open / open + network / take home, <http://jinepravo.blogspot.cz/2012/05/exam-mode-in-class-open-open-network.html>

7 Bias je určité „vychýlení“ našeho uvažování. Např. že naše mysl má tendenci hledat příklady, které potvrzují, co si už myslíme, a příklady, které tomu odporují, má tendenci zavrhnout. Tomu se říká „confirmation bias“. Pokud se chcete zabavit studiem nedokonalostí našeho uvažování, tak čtete: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cognitive_biases

Velmi odlišné jsou písemné testy. Ve všech předmětech kromě němčiny se píše malé testy, které se dopředu neoznamují, a za pololetí jich není mnoho (kolem tří, čtyř). Zajímavostí těchto testů (a platí to vlastně i pro ústní zkoušení) je to, že učitel smí klást otázky pouze k látce, která se probírala na poslední hodině. V matematice, fyzice, angličtině (a na naší škole ještě v hudební výchově) se pak psaly velké testy, které byly oznámeny několik týdnů dopředu. Váha známek těchto velkých testů byla dvě třetiny, váha malých testů a zkoušení potom dohromady tvořila jednu třetinu. V němčině úlohu těchto velkých testů zastávají slohové práce, které se píše tři v průběhu celého školního roku a se kterými jsem měl samozřejmě značné problémy. K výuce němčiny se dostanu podrobněji dále.

Mám za to, že málo zkoušení, fakt, že se neoznamovalo předem i to, že jde o malé penzum látky, působí žákům mnohem méně stresu než české zkoušení, které se kolikrát podobá spíše výslechu Fučíka na gestapu.

Jde samozřejmě pouze o moji anekdotickou evidenci, do skutečné vědy to má daleko. Ale nejen já sám jsem školu vnímal během tohoto roku mnohem pozitivněji než během celých zbylých čtyř let svého gymnaziálního studia,⁸ viděl jsem obdobný pozitivnější přístup i u spolužáků.

Samozřejmě lze namítat, že můj pohled je zkreslený, protože jsem vlastně probíranou látku už znal, jak jsem zmínil výše. Avšak to nebyla tak docela pravda. Látku z biologie jsem neznal vůbec, protože se v ČR probírá až ve třetím ročníku, látku z dějepisu nebo ekonomiky a práva jsem neznal rovněž. Látka v hudební výchově byla tak pokročilá, že jsem se ji většinou ani nepokoušel pochopit a snažil jsem se svoji známku uhrát aspoň na čtyřku.⁹

Němčina

Výuku němčiny je samozřejmě třeba srovnávat s výukou našeho předmětu „český jazyk a literatura“. Opět se jedná o naprosto rozdílné přístupy. Zatímco výuka tohoto předmětu se na českém gymnáziu smrkává prakticky pouze na dril literárních epoch, autorů a děl, jež většina žáků nikdy nepozná,¹⁰ v Německu

8 Možná s výjimkou lyžařského výcviku v prvním ročníku.

9 Nakonec jsem skončil na závěrečném vysvědčení s trojkou, přičemž stejnou známku jsem obdržel i ze zpěvu české hymny. Největším oříškem v tomto předmětu pro mě však bylo zapívat noty.

10 Přiznám se, že jsem některé ve škole vychvalované autory vyzkoušel a můj pocit z nich byl přinejlepším rozpačitý. Od té doby chovám ke „klasickým velikánům“ značnou skepsi. Moji oblíbení autoři jsou naopak ve škole probíráni pouze letmo, pokud vůbec.

jsme při hodinách četli nejrůznější texty, o kterých se následně vedla diskuse, při které učitel stále upozorňoval na správné vyjadřování. Těžištěm hodin pak byla příprava na slohové práce.

Jejich slohovými styly byly úvaha, charakteristika a analýza textu. S analýzou jsem měl největší problémy, přestože se psala na konci školního roku, kdy už se moje němčina podstatně vylepšila. Ale přečíst poměrně dlouhý a ne úplně lehký německý text, zorientovat se v něm a bez přípravy ho zanalyzovat a najít v něm všechny rétorické figury, to nebylo zrovna jednoduché. Naopak nejlépe se i psala charakteristika. Z domácího úkolu, takové závěrečné přípravy na ostrou slohovou práci, jsem dostal dvojku, na což jsem byl patřičně hrdý.

Druhým ohniskem výuky je potom četba. V 10. třídě jsme četli jednu klasiku a jednu moderní knihu. Frischova kniha *Andorra* (divadelní hra) sloužila i jako zdroj pro slohovou práci, ve které jsme charakterizovali literární postavu.

I zde mám pocit, že německý přístup, kdy je dostatek času přečíst během školního roku dvě knihy – koneckonců to bez obtíží zvládl i poměrně líný zahraniční student, tedy já – přivede žáky k literatuře mnohem spíše než český dril telefonního seznamu, kdy žáci před zkoušením proklínají literární autory do sedmého kolene.

Internát

Zajímavou kapitolou je bezesporu internát. Jak jsem psal výše, děti končí základní školu ve čtvrté třídě a pak se dále ubírají jednou ze tří cest.

Samozřejmě nemám žádné psychologické vzdělání a bohužel ani nemám data, o kterých by se daly vynášet příslušné soudy; avšak nemůžu si pomoci v tom, že podle mého je tím osud dítěte nezvratně determinován příliš brzo.

O budoucnosti dítěte se do značné míry rozhodne ještě před tím, než z toho vůbec začne mít aspoň trochu rozum. S tím je spojeno i to, že páťáci, tedy desetileté děti, bydlí na internátu. O svoji rodinu tak přijdou po mém soudu příliš brzy a její funkce přebírají vychovatelé a spolužáci.

Z mého ročního pozorování jednoho internátu vyplynulo poměrně jasně,¹¹ že studenti odrostlí na internátu jsou náchylnější k „nežádoucímu“ chování: je mnohem pravděpodobnější, že budou kouřit nebo že budou šikanovat ostatní

11 Mrzí mě, že nemohu následující tvrzení nijak kvantifikovat. V době svého pobytu jsem ještě nebyl zapálený ekonom. Dnes už bych si určitě vše zaznamenal pro potřeby následné analýzy.

(a také to, že sami budou obětí šikany). Kontrolním vzorkem jsou samozřejmě neinternátní studenti stejné školy.¹²

Upozorňuji, že se bavíme o studentech gymnázia, tedy jakési smetánce společnosti. I přesto místní studenti začínají kouřit a pít alkohol dávno před hraničními šestnáctinami.¹³ A šikana zde bohužel taky kvete v mnohem větší míře, než by mně osobně bylo milé. Ostatně by mě zajímalo, co by na to říkali rodiče...

V době, kdy jsem na škole byl já, byl v čele internátu poměrně přísný vedoucí. Pohříchu se ale tento vedoucí místo řešení skutečných problémů, jako byly ty výše zmíněné, soustředil na pseudoproblémy.

Nevím, jaký režim měl nastaven nejnižší stupeň, tedy páfáci až sedmáci, ale s režimem vyšších stupňů jsem poměrně obeznámen, protože jsem sice patřil do středního stupně, avšak bydlel jsem v budově s nejvyšším.

V naší budově byl do každé místnosti vyveden anténní kabel i přípojka na internet, ale nebyl v nich žádný signál. Prý to bylo kvůli tomu, aby studenti netrávili celou noc sledováním televize. A tak celou budovu, kde bydlelo odhadem 30 lidí, obsluhovala jedna televize v TV místnosti a dva velmi zastaralé počítače s připojením k internetu.¹⁴

Studenti s okrajovými zálibami tak vždycky utírou a musí ustoupit většině. Někdo by možná řekl, že pro psychický vývoj je správné, že se dítě nebude dívat na TV vůbec; tento postoj já ale nesdílím.

Každý den od 17:00 do 18:30 jsme měli povinnost být u sebe na pokoji a učit se. Probíhal tzv. *Studierzeit*. Někdy se stávalo, že vychovatel přišel a kontroloval, zda jsme přítomni a co se učíme. U takto starých (patnáct a víc let) studentů mi to připadá jako zbytečná a kontraproduktivní péče. Studenti si dokážou čas na učení rozvrhnout sami.

Zajímavým aspektem bylo, že dveře se daly zamknout pouze zvenku. Zde jsem se na důvod neptal, abych nevzbudil nepatřičné podezření, ale pokud mělo být důvodem to, aby měli vychovatelé volný vstup do pokojů, pokud je někdo uvnitř, pak se domnívám, že se opatření zcela minulo účinkem. Tuto „funkci“ totiž

12 Jediné, čím se od sebe tyto skupiny odlišují, je vzdálenost jejich domova od školy. Bylo by poměrně kuriózní tvrdit, že tato proměnná má nějaký zásadní vliv na výsledky

13 Hraničními ve smyslu legality dle německé legislativy.

14 Dlužno podotknout, že se bavíme o letech 2004–2005, tedy o době před Facebookem. Internet v té době ještě stále nebyl nedílnou součástí každíčkého okamžiku života studentů, jako je tomu dnes.

velmi rády využívají nečekané návštěvy spolužáků, zejména v noci. A pokud by se koneckonců někdo rozhodl páchat nějakou zakázanou činnost ve svém pokoji, zabezpečit dveře proti otevření není zase tak složité i bez možnosti konvenčního zamčení.

V Čechách jsem měl pouze jednoho spolužáka, který bydlel na internátu. Podle jeho svědectví byl režim na jeho českém internátu mnohem volnějším než na tom mém německém. Na druhé straně se na českém podávala výrazně horší strava.

Abych kapitolu o internátu uzavřel, domnívám se, že německý internát vytvářel z psychologického hlediska výrazně negativní prostředí pro rozvoj dětí a adolescentů.

Závěr

Na českém i německém gymnáziu jsem měl učitele, kteří se netajili svými názory a politickými preferencemi. Dlouho jsem si myslel, že učitel by měl zůstávat hodnotově neutrální, ale nedávno jsem četl článek významného ekonomy Daniela Kleina,¹⁵ který velmi dobře argumentuje ve prospěch toho, aby člověk svoje ideové preference otevřeně přiznal. Těžiště jeho argumentu je v tom, že i když se učitel upřímně snaží o hodnotově neutrální analýzu, stále musí vybírat, které argumenty použije a které vynechá, na které autority se odkáže a na které ne. Podle něj je proto férovější přiznat svoje preference, aby studenti mohli prezentované informace vážít ve světle těchto preferencí.

Toto zřejmě nebude důležité při hodinách chemie nebo matematiky, avšak při vyučování ekonomie nebo ekonomiky to důležité je. Shodou okolností jsem tento semestr ve třech svých hodinách na obchodní akademii měl vyučovat o Evropské unii, k níž mám velmi vyhraněný postoj, který je dost odlišný od učebnicového postoje. Bylo to ještě předtím, než Klein napsal svůj článek, takže jsem bral jako samozřejmost, že zůstanu ideově neutrální. Možná to nebyla správná cesta.¹⁶

Nutit žáky do nějakého drilu nemá valného smyslu, lepší je najít způsob, jak je vtáhnout do studia a vzbudit v nich zájem o látku. Méně skutečně bývá více.

¹⁵ Klein, Daniel B. In Praise of Ideological Openness.
http://www.mindingthecampus.com/originals/2011/04/_by_daniel_b_klein.html

¹⁶ Jsem euroskeptik, mj. autor webu <http://euroseptik.cz>. A když slyším, že v učebních osnovách jsou věci jako „výchova k evropanství“, pokoušejí se o mě mdloby... Ale to je na jinou seminární práci a jinou diskusi.

Už čtvrtým rokem působím také jako učitel němčiny na volné noze. Stále se mi potvrzuje následující: Je lepší učit základy (kmenové učivo) dlouho a pořádně než rychle, zmateně a nezapamatovatelně; s tím jsou potom jenom problémy. #reklama

1.2 Další rozdíl

Pojďme se podívat na některé další rozdíl mezi českým a německým školstvím. Marek Numerato (tak se fakt jmenuje) napsal článek o nesmyslech českého školství. Citují:

- *Před hodinou tělocviku jsme měli pravidelně nástup před vyučujícím, kde měl vždy jeden žák ze třídy hlášení, kolik nás je, kolik lidí chybí apod.*
- *Na tělocvik jsme museli mít jednotné úbory, na základce klasika červené (kluci)/modré (holky) trenky, bílé tričko, na gymnáziu jsme se mohli demokraticky (!!!) domluvit na barvě trička, ve které bude celá třída cvičit.*
- *Museli jsme si linkovat okraje v sešitu. To jsem zažil i ve druháku na gymplu při fyzice. Kdo neměl okraje, dostal pětku.*
- *Když vešel učitel do třídy, museli jsme ho pozdravit tak, že jsme povstali. To samé jsme museli dělat, i když do třídy vešel nějaký jiný učitel. Platilo i na gymnáziu.*
- *Žáci, kteří si dovolili sedět na chodbách ve škole na zemi (lavice totiž chyběly), byli napomínáni za to, že se dopouštějí něčeho vrcholně nedůstojného.*
- *Důsledně byl hlídán pohyb žáků po škole v přezůvkách. Kvůli tomu čas od času docházelo k absurdním hádkám mezi učiteli a žáky, zda lze konkrétní druh bot používat jako přezůvky.*
- *Na včasný příchod žáků do školy dohlížela hlídka, která zapsala každého, kdo přišel do školy později než pět minut před začátkem vyučování. Nikoho nezajímalo, zda si během pěti minut zvládnete odložit věci do šatny a dokážete stihnout začátek hodiny. Z pozdního příchodu na vyučování jste byli obviněni automaticky. Kdo se na seznamu opozdílců objevoval opakovaně, ten byl potrestán důtkou.*

Pohříchu, nic z toho se na mém bavorském gymnáziu dělat nemuselo. Na druhé straně musím uznat, že z toho, co jsem slyšel, se ukázalo, že moje sokolovské gymnázium nebylo tak otřesné, jak jsem si myslel. Věžeňská nálada na ostatních gymplech je ještě horší než u nás – viz už jenom to zamykání dveří před osmou, WTF?

Na třetí straně organizoval náš sokolovský gympl dvakrát do roka hodinu nenávisť, při které bylo čtvrtákům dovoleno šikanovat kohokoliv, kdo prošel kolem, a počmárat ho fixou nebo orazit razítkem. V zásadě bych neměl nic proti tomu, aby každý zobák dostal od maturanta na čelo jedno razítko, pokud tak velí školní tradice. Samozřejmě s tím, že pokud se to někomu nelíbí, musí mu být umožněno dostat se do školy i bez tohoto šarlatového písmene. Ale zmalovat někomu ksicht lihovkama tak, že to drhne doma rejžákem dva dny, a k tomu mu ještě počmárat oblečení – to je prostě šikana a hnus.

Nejhorší na tom všem byl vždycky ten zoufalej pocit, že se mnou souhlasí asi dva lidi na celý škole (Machys a Kalda). Pro ostatní to byla super zábava, nejlíp vyjádřena větou: „*Minulý čtvrtáci to dělali mně, tak já se teď pomstím na těch mladších.*“ Tenhle systém padajícího hovna, kdy trestáte někoho, kdo s tím nemá vůbec nic společného, jenom proto, že zrovna můžete, je něco, z čeho se mi chce fakt zvracet. Vždycky, když v nějaký chvílce nepozornosti zapomenou na svoji misantropii a zkusím si představit, že lidi třeba nejsou tak špatný, tak si vzpomenu na gypplácký razítkovací poslední zvonění, a tu myšlenku zase rychle zapudím.

Na českých školách proto nemá smysl organizovat Stanfordský experiment,¹⁷ protože ty školy už Stanfordským experimentem jsou. Učitelé se chovají jako bachaři a žáci se podřizují. Bohužel se podřizují i rodiče, těžko říct proč. To by asi vydalo na knihu samo o sobě.

1.3 Proč musí být školy soukromé

V ekonomii existují dvě teorie vysvětlující, co vlastně člověku přináší vzdělání. Jedna je ta, kterou sdílíte patrně skoro všichni, totiž že do školy se chodí kvůli tomu, aby se člověk něco naučil. Jeden proud v ekonomii tuto teorii taky zastává, akorát všechno pojmenovává svým ekonomickým žargonem.

Podívejme se na to:

Pokud člověk chodí do školy kvůli tomu, aby se něco naučil, chce pak zřejmě tadyto „něco“ prodat na pracovním trhu. Protože zatímco je člověk ve škole, nemůže

¹⁷ Velice známý experiment ze Stanfordovy univerzity, při kterém několika dobrovolníkům z řad studentů přidělili roli bachařů a dalším přidělili roli vězňů. Bachaři začali vězně záhy tak strašně šikanovat, že experiment musel být předčasně ukončen.
http://cs.wikipedia.org/wiki/Stanfordský_vězeňský_experiment